

İslam Fıkıh Akademisi 24. Toplantı Kararları (4-6 Kasım 2019)

Komisyon. “ed-Devratü’r-râbia’tü ve’l-i’şrûn”. *Karârât ve Tavsiyât Mecmai’l-Fıkhî’l-İslâmî ed-Düvelî*. 825-861. Dubai: Mecmau’l-Fıkhî’l-İslâmî, 2020.

<https://www.iifa-aifi.org/ar/القرارات/d24ae>

Ayşe Betül Algül

Öz

Konu ve Amaç: Bu çalışmada, İslam Fıkıh Akademisi’nin 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Birleşik Arap Emirlikleri’nde gerçekleştirdiği 24. toplantısında aldığı kararlar tercüme edilmeye çalışılmıştır.

Yöntem: Mezkûr toplantıda alınan kararlar üzerinde bir yorum veya tasarruf yapılmaksızın Türkçe’ye tercüme edilmiştir. Gerekli görülen terimler dipnotlarda kısaca açıklanmış, detaylı bilgi alınabilecek kaynaklara işaret edilmiştir.

Bulgular: Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi 1981 yılında İslam İşbirliği Teşkilatına (İslam Konferansı Teşkilatı) bağlı olarak kurulmuştur. Merkezi Cidde’dedir. Amacı, İslam hukuku alanındaki çalışmalara yardımcı olmak, modern hayatın ortaya çıkardığı problemlere İslam hukukuna uygun çözümler üretmektir. Akademi, bu konuda müslümanların başvurdukları uluslararası fikhî bir merci’ olmayı hedeflediğini belirtmektedir. İslam Konferansı Teşkilatı’na üye her devletin akademi meclisinde bir temsilcisi bulunmaktadır. Akademi üye ve uzmanları arasında, İslam hukukçuları yanında tıp, ekonomi, eğitim, sosyoloji vb. alanlarda uzman kişiler de yer almaktadır. Akademi, ilki 19-22 Kasım 1984 tarihleri arasında olmak üzere toplamda 24 toplantı gerçekleştirmiş, bu toplantılarda toplamda 238 karar almıştır. 24. toplantıda alınan dokuz kararın yarıdan fazlası (beş tanesi) iktisadi meseleler hakkındadır. Diğer dört karar, gıda, hoşgörü, tıp ve eğitime dairdir.

Sonuç: Tercümesi yapılan kararlar çoğunlukla modern çağın ve teknolojinin getirdiği yenilikler sonucu oluşan sorulara cevap niteliğindedir. Klasik fıkıh birikimi ile modern çağ verileri bir araya getirilerek ele alınan sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, İslam Fıkıh Akademisi, İslam İşbirliği Teşkilatı.

Resolutions of The 24th Meeting of The Academy of Islamic Fiqh (4-6 November 2019)

Abstract

Subject and Purpose: In this study, the decisions taken at the 24th meeting of the Islamic Fiqh Academy held in the United Arab Emirates between 4-6 November 2019 were tried to be translated.

Method: The resolutions taken at the aforementioned meeting have been translated into Turkish without any comments or changes. Terms deemed necessary are briefly explained

Arş. Gör., Karabük Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, aysebetulalgul@karabuk.edu.tr
Res. Asst., Karabuk University, Faculty of Islamic Sciences

*This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.
Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.*

Komisyon. “İslam Fıkıh Akademisi 24. Toplantı Kararları (4-6 Kasım 2019)”. çev. Ayşe Betül Algül.
Mutalaa 1/1 (Ağustos 2021), 104-121.

ORC ID: orcid.org/0000-0001-8356-3447
ROR ID: ror.org/04wy7gp54
DOI: doi.org/10.5281/zenodo.5245336

Geliş tarihi: 03.06.2021
Kabul tarihi: 14.07.2021

in the footnotes, and sources from which detailed information can be obtained are pointed out.

Results: The International Islamic Fiqh Academy was established in 1981 as an affiliate of the Organization of Islamic Cooperation (Organization of the Islamic Conference). Its headquarter is in Jeddah. Its aim is to assist studies in the field of Islamic law and to produce solutions in accordance with Islamic law to the problems of modern life. The Academy states that it aims to be an international fiqh authority to which Muslims apply. Each member state of the Organization of the Islamic Conference has a representative in the academy assembly. Among the members and experts of the academy, there are experts in the fields of medicine, economics, education and sociology, as well as Islamic jurists. The Academy held a total of 24 meetings, the first of which was between 19-22 November 1984, and took a total of 238 decisions in these meetings.

Conclusions: The translated decisions are mostly in the nature of answers to the fiqh questions that arise as a result of the innovations brought by modern age and technology. It has been tried to answer the questions discussed by bringing together classical fiqh knowledge and modern age knowledge.

Key Words: *Fiqh, Islamic Fiqh Academy, Organization of the Islamic Cooperation*

230 (1/24) sayılı, “Akıllı sözleşmeler ile bu sözleşmelerin kuruluş ve ikalesinin nasıl yapılacağı/keyfiyetine” ilişkin karar. (Akıllı sözleşmeler ve bunların dijital para birimleri konusuyla alaka düzeyinin incelenmesi)

İslam İşbirliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi, Hicrî 7-9 Rabîu'l-Evvel 1441, Miladî 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Dubai’de düzenlenen 24. toplantısında, “Akıllı sözleşmeler ile bu sözleşmelerin kuruluş ve ikalesinin nasıl yapılacağı meselesi (Akıllı sözleşmeler ve bunların dijital para birimleri konusuyla alaka düzeyinin incelenmesi)” hakkında akademiye sunulan araştırmaları inceledikten ve konuya dair yapılan geniş tartışmaları dinledikten sonra şu karara varmıştır:

İlk olarak;

Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi’nin, Cidde’de H. 1410/M. 1990 yılındaki altıncı toplantısındaki 52 (3/6) numaralı modern iletişim araçları yoluyla sözleşme yapılmasının hükmü hakkındaki kararının tüm maddeleriyle birlikte onaylanması Mezkûr karar akıllı sözleşmelerden farklı olan elektronik sözleşmeler için geçerlidir.

İkinci olarak;

Akıllı sözleşme kavramı: Merkezî olmayan bir dağıtım ağı vasıtasıyla, uçtan uca bağlantı (blok zincir) fikrine dayalı olarak ve Bitcoin vb. kripto para birimleri ile tamamlanan, iki taraf arasında otomatik olarak yapılan bir sözleşmedir.

Üçüncü olarak;

Akıllı sözleşmeler merkezi özel veya merkezi olmayan genel platformlar aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve çoğunlukla kripto paralar kullanılmaktadır.

Dördüncü olarak;

Akademi, akıllı sözleşmeler üzerine özel bir çalıştay düzenleninceye ve kripto paralar konusunda bir sonuca varılincaya kadar bu konudaki nihai kararın ertelenmesi konusunda anlaştı. Bu erteleme, ikinci maddede yer alan hususlar üzerine yoğunlaşarak akıllı sözleşmelerin tüm yönleriyle incelenmesi amacına matuftur. Ayrıca block chain, kripto paralar vb. konusunda teknik uzmanların davet edilmesi de önerilir.

En doğrusunu Allah bilir.

231 (2/24) sayılı enflasyon ve para değerinin değişmesine ilişkin karar:

İslam İşbirliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi, Hicrî 7-9 Rabîu'l-Evvel 1441, Miladî 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Dubai'de düzenlenen 24. toplantısında, "Enflasyon ve para değerinin değişmesi" meselesi hakkında akademiye sunulan araştırmaları inceledikten ve konuya dair yapılan geniş tartışmaları dinledikten sonra şu karara varmıştır:

İlk olarak;

Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin, beşinci toplantısında çıkan 42 (4/5) sayılı kararın onaylanması. Akademi bahsi geçen kararın, enflasyon olmaması veya düşük olması durumunda uygulanacağı kanaatindedir.

İkinci olarak;

Değer kaybının belirlenmesi konusunda karşılıklı anlaşmaya gidilir. Bu belirleme de duruma göre mahkeme veya tahkim yoluyla yapılır.

Üçüncü olarak;

Borç alma işleminden sonra enflasyonun yükselmesi durumunda, alacaklı ile borçlunun ödeme esnasında borcu değeri üzerinden ödenmesi veya (yüksek enflasyondan kaynaklanan) zararın taraflar arasında paylaşılması üzerine anlaşmalarında hiçbir engel bulunmamaktadır. Bu anlaşmanın mahkeme veya tahkime götürülmesi caizdir. Ancak enflasyon farkının ödenmesini akit esnasında şart koşturmak caiz değildir.

Dördüncü olarak; Akademi, İslamî hükümlere yönelik 115 (9/12) sayılı kararında yer alan tavsiyesini tekrar etmektedir.

En doğrusunu Allah bilir.

232 (3/24) sayılı FIDIC sözleşmelerine ilişkin karar:

İslam İşbirliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi, Hicrî 7-9 Rabîu'l-Evvel 1441, Miladî 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Dubai'de düzenlenen 24. toplantısında, "FIDIC Sözleşmeleri" hakkında akademiye sunulan araştırmaları inceledikten ve konuya dair yapılan geniş tartışmaları dinledikten sonra şu karara varmıştır:

FIDIC Sözleşmeleri; İş veren veya onun hukuki temsilcisi ile bunu uygulayanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen örnek mühendislik üretim sözleşmeleri dizisidir. Bu sözleşmeler, farklı üretim unsurları içeren bir projenin uygulanması için, alanında kullanıma hazır olarak teslimini içerir.

Akademi, istisna, icare ve şirket akitlerine kıyasen, şer'i hüküm ve kaidelere uygun olduğu takdirde bu tür akitlerin şer'an caiz olduğu kanaatindedir. Anlaşmazlıkların ortaya çıkması durumunda, akademinin 91 (8/9) sayılı kararı gereğince, tahkim yoluyla çözülür. Sözleşme konusu işin belirlenen tarihte bitirilmemesi durumunda cezai yaptırım uygulanması, akademinin 109 (3/12) sayılı kararı gereğince, caizdir.

Uygulama şartlarının değişmesi veya akit konusunun değiştirilmesi sebebiyle fiyatta meydana gelen artışlardan sonra ortaya çıkan zarar tazminata konu olur.

En doğrusunu Allah bilir.

233 (4/24) sayılı İslam'da hoşgörü; toplumsal ve uluslararası gerekliliği ve etkilerine ilişkin karar:

İslam İşbirliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi, Hicrî 7-9 Rabîu'l-Evvel 1441, Miladî 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Dubai'de düzenlenen 24. toplantısında "İslam'da Hoşgörü: Toplumsal ve Uluslararası Gerekliliği ve Etkileri" hususunda akademiye sunulan araştırmaları inceledikten ve konuya dair yapılan geniş tartışmaları dinledikten sonra şu karara varmıştır:

İlk olarak;

Akademi Konseyi'nin barış içinde bir arada yaşama çağrısında bulunan kararları, tavsiyeleri, açıklamaları ve bildirimlerinin onaylanması.

İkinci olarak;

Hoşgörü, Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Nebevî'de delilleri bulunan temel bir ilkedir. Hz. Peygamber'in hayatında, sahabenin fiillerinde ve İslam tarihinde bunun çok sayıda uygulaması mevcuttur. Hz. Peygamber döneminde gayrimüslimlere gösterilen hoşgörünün en bariz örneklerinden biri Medine Vesikası'nın içeriğidir.

Üçüncü olarak; Hoşgörü, hem müslümanların kendi aralarında birbirlerine karşı hem de müslümanlar ve gayrimüslimler arasında emredilmiştir.

Dördüncü olarak;

Her alanda, söz ve fiillerde hoşgörü ilkesiyle hareket etmek zorunlu bir ihtiyaçtır. Hoşgörü, barış içinde bir arada yaşamının, toplumsal uyumun, sosyal ilişkilerin muhafazasının, tüm bileşenleriyle toplumsal ve ulusal birliğin korunmasının en önemli unsurlarındandır.

Beşinci olarak;

Akademi Konseyi aşağıdaki hususları açıkça takdir etmektedir:

1. Tüm uluslararası girişimler, bildirimler ve devletlerin sarf ettikleri çabalar.

2. Birleşik Arap Emirlikleri'nin insanlar arasında hoşgörü ve bir arada yaşamayı sağlamak için gerçekleştirdiği, İslam'ın bir arada yaşama konusundaki hoşgörüsünün açıkça ortaya koyan çeşitli faaliyetler.

Konsey aşağıdaki hususları tavsiye etmektedir:

- Hoşgörü erdeminin eğitim öğretim müfredatı içerisine yerleştirilmesi.
- Her alanda hoşgörü erdeminin, dini söyleme dahil edilmesi.
- Medyada ve çeşitli sosyal medya platformlarında hoşgörü erdeminin öne çıkarılması.
- Uzmanların ve düşünürlerin hoşgörü erdemini medya aracılığıyla yazma, tercüme etme ve bunları yayınlama konusuna önem vermeye teşvik edilmesi.

- Birleşmiş Milletler ve üye devletlerin ırkçılığı, dışlamayı, fanatizmi ve ırk ayrımcılığını suç sayan yasalar çıkarmaya, uluslararası anlaşmalar imzalamaya ve bunları üye devletlerin yasalarına dahil etmeye çağırılması.

En doğrusunu Allah bilir.

234 (5/24) sayılı gıda ve su güvenliğinin sağlanması: İslam devletlerinin karşılaştığı en önemli sorunlar ve bunların, İslam ümmetinin karşılaştacağı zorlukları üzerindeki etkilerine ilişkin karar:

İslam İşbirliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi, Hicrî 7-9 Rabîu'l-Evvel 1441, Miladî 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Dubai'de düzenlenen 24. toplantısında "Gıda ve su güvenliğinin sağlanması: İslam devletlerinin karşılaştığı en önemli sorunlar ve bunların, İslam ümmetinin gelecekteki zorlukları üzerindeki etkileri" konusunda akademiye sunulan araştırmaları inceledikten ve konuya dair yapılan geniş tartışmaları dinledikten sonra şu karara varmıştır:

İlk olarak;

Su güvenliği, insan kullanımına uygun, ülkenin ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek miktar ve kalitede suyun temin edilmesi ve bu teminin herhangi bir etki altında kalmadan devam ettirilmesi anlamına gelir.

İkinci olarak;

Gıda güvenliği, toplumun bütün fertlerinin asgari beslenme gereksinimleri karşılanırken, bireylere sağlıklı, güvenli gıda sağlanması demektir.

Üçüncü olarak tavsiyeler;

İslam su ve gıdayı korumaya, tasarruflu kullanmaya çağırırken her şeyde israf, gereksiz kullanım ile fert ve topluma zararı dokunabilecek her şeyi yasaklar. Konsey şunları tavsiye etmektedir:

1. Müslüman devlet idarecileri su ve gıda güvenliği meselesine öncelik vermeli, su ve gıda maddelerinin tüketimi konusunda rasyonel tüketim program ve politikaları üretmelidir.
2. Müslüman devlet idarecileri su ve gıda güvenliği meselesine öncelik vermeli, su ve gıda maddelerinin tüketimi konusunda halkı tasarrufa teşvik etmek için politika ve programlar yapmalıdır.
3. Su ve gıda tüketiminde tasarruflu davranmak ve bunları gereksiz kullanmamak müslümanların şer'i yükümlülüğüdür.
4. Su, tarım ve çevre bilimlerinde uzman olan bilim adamları, su ve gıda güvenliğini sağlamaya yardımcı olacak çözüm ve araçlar geliştirmek için çaba sarf etmelidir. Ayrıca suyun geri dönüşümü alanlarında Dördüncü Sanayi Devrimi tekniklerinden, İslam şeriatının ilke ve hükümlerinin sınırları içerisinde kalarak, istifade etmelidir.
5. Müslüman devletlerin, su kaynaklarının artırılması, gıda güvenliğinin sağlanması için uygun politika ve planlar yaparak, su ve gıda alanında uzman olan bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla da iş birliği yapmak suretiyle kıtlık sorununun üstesinden gelmek için acilen aralarında iş birliği yapmalıdır.

6. Üretim oranlarının yükseltilmesi ve gıda güvenliğinin sağlanması için tohum üretiminde modern tekniklerin kullanılması ve tarımsal kalkınma araçlarının geliştirilmesi.

7. Müslüman devletler, ölü arazilerin ihyası (ihya-i mevat) ilkesini şer'î esaslarına uygun şekilde işletmek suretiyle tarımsal kaynakların artırılması için İslam şeriatında yer alan ilkelerden faydalanmalı, bunun gerçekleşmesinin önündeki engelleri kaldırmalıdır.

En doğrusunu Allah bilir.

235 (6/24) sayılı, insan genomu ve geleceğin biyo-mühendisliği, (Akademi kararlarının gözden geçirilmesi, kullanıcıların geri bildirimlerinin, yeni gelişmelerin ve zorlukların açıklanması) hakkında karar:

İslam İşbirliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi, Hicrî 7-9 Rabîu'l-Evvel 1441, Miladî 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Dubai'de düzenlenen 24. toplantısında "İnsan genomu ve geleceğin biyo-mühendisliği, (Akademi kararlarının gözden geçirilmesi, kullanıcıların geri bildirimlerinin, yeni gelişmelerin ve zorlukların açıklanması)" konusunda akademiye sunulan araştırmaları inceledikten ve konuya dair yapılan geniş tartışmaları dinledikten sonra şu karara varmıştır:

İlk olarak;

Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin miladi 18-22 Kasım 2013 tarihine denk gelen hicri 19-15 Muharrem 1435 tarihinde Birleşik Arap Emirlikleri'nin Riyad şehrinde yapılan 21. toplantısında alınan, 203 (9/21) sayılı genetik, genetik mühendisliği ve insan genomu (genetik şifre) hakkındaki kararında belirtilenlerin onaylanması.

İkinci olarak;

(CRISPR Cas9) vb. gen düzenleme teknikleri: Bilgisayardaki yazım hatalarını onarmada kullanılan değiştirme ve düzeltme fonksiyonunu, genetik modifikasyon ve gen düzenlemede uygulayan modern tekniklerdir. Ancak gen düzenleme teknikleri kelimeleri düzenlemek yerine DNA'yı yeniden yazar. Bu teknikler önceki gen terapisi tekniklerinden daha doğru ve kolaydır. Ayrıca tedavisi olmayan birçok hastalığı tedavi etmeyi hedeflemektedir. Ancak bu tekniklerin güvenliklerini ve etkinliklerini doğrulamak için şu an için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıdaki şartlar gerçekleştiği takdirde bu tekniklerle gen düzenleme mübah olur:

1. İlgili tıbbi otoritelerin, bu tekniklerin güvenlik ve etkinliğini onaylaması
2. Genetik hastalıkların ortaya çıkmasını önleme ve bunların tedavisin için tıbbi amaçlarla kullanılması ve kozmetik alanında kullanımının kesinlikle yasaklanması.
3. Tedaviye dahil olan kişilerin itibarının korunmasını sağlamak için sıkı prosedürlerin uygulanması ve bu tekniklerin herhangi bir şekilde kötüye kullanımının yasaklanması

Üçüncü olarak;

Mitokondriyal DNA'daki bir hasardan (ki bu hasar tedavisi olmayan bir hastalığa yol açar) muzdarip olan bir kadına, sağlıklı çocuk sahibi olabilmesi amacıyla, sağlıklı bir kadının, DNA'sı olan yumurta hücresinden yapılan mitokondriyal (hücredeki enerji üreticisi) nakil tekniğidir. Bu, nesebin karışmasına yol açması sebebiyle caiz değildir.

En doğrusunu Allah bilir.

236 (7/24) sayılı barışın teşvik edilmesinde dini eğitimin rolü hakkında karar:

İslam İşbirliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi, Hicrî 7-9 Rabîu'l-Evvel 1441, Miladî 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Dubai'de düzenlenen 24. Toplantısında, Akademi'nin, İslamî Eğitim Bilim ve Kültür Organizasyon'unun (ISESCO) desteği ile Hicrî 17-18 Şaban 1440, Miladî 23-24 Nisan 2019 tarihleri arasında Rabat'ta düzenlediği Barışın Teşvik Edilmesinde Dini Eğitimin Rolü konulu uluslararası bilimsel sempozyumda yapılan tavsiyeleri dikkate alarak, konuya dair yapılan tartışmaları dinledikten sonra, şunlara karar vermiştir:

1. Hikmet sahibi ve her şeyi bilen Allah katından inen bir hidayet kitabı olan Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'in sünnetine ihtimam gösterilmesi ve bu ikisinden türetilmiş eğitim metotlarından istifadenin artırılması.
2. Dini eğitim ve öğretimin rolünün artırılması konusunda İslam dünyasının içinde ve dışında bölgeler ve alt bölgeler bazında konferanslar, seminerler ve toplantılar düzenlemeye devam edilmesi. Ayrıca seçkin düşünürlerin ve uzmanların katılımıyla İslam'ın orta yol kültürünü tanıtmak amaçlı uluslararası diyalog forumları düzenlenmesi.
3. Üye devletlerin, kendi ülkelerinde dini öğretim müfredatları hakkında detaylı ilmi çalışma yapan uzman komiteler kurmaya davet edilmesi ve bu müfredatların barış, diyalog ve bir arada yaşama erdemlerini içermesi.
4. Üye devletlerdeki yetkili eğitim otoritelerinin, eğitim müfredatına barış üzerine dini öğretiler eklemeye davet edilmesi.
5. Dini eğitim müfredatlarında, Allah'ın insanı değerli kıldığı, sırf insan olması hasebiyle düzgün bir hayat yaşama, eğitim alma, sağlık vb. hayatın zorunlu gereksinimlerinden faydalanma hakkı olduğunun üzerinde durulması.
6. Hoşgörülü dini değerleri, vatanseverliği, toplumdaki olumlu eğilimlerini teşvik eden anlayış ve yaklaşımların öne çıkarılması ve bunların eğitim müfredatları, vaaz ve dini eğitimde kullanılmaya çalışılması.
7. İslam kültürü ve değerleri hakkındaki bilgilerini artırmak amacıyla, ana dili Arapça olmayanlara Arapça öğretmek için gelişmiş programların yaygınlaştırılması.
8. Eğitim müfredatı, en üst düzeye ulaşana ve İslam ve müslümanların imajını düzeltmeye katkı sağlayana kadar modern araçlar kullanılarak müfredatın yaygınlaştırılması.
9. Dini eğitim müfredatlarının, değerleri yücelten ve bu değerlerin gençlerin davranışlarına yerleştirilmesi için çalışan pedagojik yaklaşımlara uygun olacak şekilde hazırlanmasında, din bilginleri ile öğretim ve eğitim bilimleri uzmanlarının yardımlaşmasının ve ortak çalışmalarının önemini vurgulanması.
10. Dini-kültürel kimliğin pekiştirilmesi ve geliştirilmesi ile ulusal kimlik ve başkalarının görüşlerine saygının yerleştirilmesi amacıyla medya ile eğitim, vaaz, kültür ve gençlik kurumları arasında koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması.
11. Dini rehberleri ve dini alanda çalışan memurlar için eğitim mekanizmalarının geliştirilmesi.

12. Üye devletlerdeki dini eğitim öğretmenlerinin ilmî ve pedagojik olarak iyi hazırlanması ve görevleri esnasında devam eden eğitimler yoluyla niteliklerinin artırılması.

13. Multimedya nesline uyacak öğretim yöntem ve araçlarının geliştirilmesi, diyalog ve tartışma değerlerinin yerleştirilmesi, öğrenciyi yöntemsel düşünme ve başkalarıyla diyalogda şahsiyetli bir duruş sergilemesi yönünde eğiten eğitim yöntemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması.

14. Orta yol ve itidale dayalı eğitimin teşvik edilmesine yönelik özgün çalışma ve araştırmaların hazırlanıp yayınlanması ve bunların güncel dile tercüme edilmesi.

15. Müslümanları yönlendirme ve irşad etme, aşırılık, tekcirlik ve ateizme davet eden gruplara karşı durma ve onların görüş ve delillerinin yanlışlığını şer'î delillerle ortaya koyma görevini yürüten araştırma merkezlerinin kurulması.

16. Barış, orta yol ve itidal değerlerini teşvik edilmesinde sosyal medya araçlarının kullanılması konusunda uluslararası toplantılar düzenlenmesi.

17. Barış kültürü içeriğinin geliştirilmesi, dini eğitim programlarında toplumsal gelişme ve etkileşimi ifade eden yetenek, değer ve tutumların oluşturulması.

18. Şeriatın esnekliği ile farklılık ve çeşitlilik ilkesini ve bunların çoğulculuk, ötekini kabul ve anlayışın genişlemesi ile hükümlerin esnekliği hususundaki rolünü vurgulamaya dayalı bir müfredatla üye devletlerin üniversitelerinde mukayeseli fıkıh ve karşılaştırmalı dinler eğitimine önem verilmesi.

19. Din eğitiminin ve dini eğitim yöntemlerinin geliştirilmesinin vurgulanması.

20. İslam'da kadının konumu hususunda doğru bakış açısının öne çıkarılması ve bu konunun dini eğitim müfredatına dahil edilmesi.

En doğrusunu Allah bilir.

237 (8/24) sayılı elektronik para birimleri hakkında karar:

İslam İşbirliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi, Hicrî 7-9 Rabîu'l-Evvel 1441, Miladî 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Dubai'de düzenlenen 24. Toplantısında, Akademi'nin, Hicrî 10-11 Muharrem 1441, Miladî 9-10 Eylül 2019 tarihleri arasında Cidde'de düzenlediği "Elektronik Paralar" konulu bilimsel sempozyumda yapılan tavsiyeleri dikkate alarak, konuya dair yapılan tartışmaları dinledikten sonra, şunlara karar vermiştir:

İlk olarak;

Kavramsal çerçeve, işlem mekanizmaları ve riskler

1. Elektronik para birimleri kavramı, kredi kartları, ön ödemeli kartlar, elektronik çekler ve diğerlerini içeren genel bir terimdir. Bu nedenle yapılan tartışmalar sonucu dijital kripto (şifreli) para birimleri teriminin kullanılması kararlaştırılmıştır. Aralarında

farklılıklar olsa da bitcoin, ethereum¹ ve ripple² bu para birimlerinin en bilinenlerindedir. Şifreli olmaları, maddi-somut varlıklarının bulunmaması, fiziken mevcut olmamaları ve işlemin tarafları arasında herhangi bir aracı olmadan alınıp satılmaları bu para birimlerinin ayırt edici özelliklerindedir. Bu işleme blockchain (peer-to-peer) adı verilmektedir.

Sunulan araştırmalara göre bu para birimleri üç kısma ayrılır:

Birincisi: Bitcoin gibi paralar (coin),

İkincisi: light coin, bitcoin cash, ethereum ve ripple gibi alternatif para birimleri (altcoin).

Üçüncüsü: Tokenlar. Bunlar, ticaret malları ve kripto para birimleriyle takas edilebilir ve ticareti yapılabilir mal varlıklardır.

Birinci türün en belirgin özelliklerinden biri adem-i merkeziyettir. Yani, diğer türlerin aksine çıkarılmasını denetleyen kamusal veya özel bir kuruluşun bulunmamasıdır. Kripto paraların büyük çoğunluğu block chain tekniğine dayanmaktadır. Bu teknik, para birimini üreten ve bu para birimiyle yapılan işlemlerin tam bir kaydını tutan bir teknolojidir. Bitcoinin özelliklerinden biri de ilk kullanıcısının kimliği hakkında tartışmaların bulunmasıdır.

2. Kripto paralarla yapılan işlemler ya doğrudan internetteki çevrimiçi platformlar yoluyla veya komisyoncular aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu araçlara komisyon ödenmektedir. Her kullanıcının kendi kişisel bilgisayarında, o kripto paranın sahibi olduğunu ve bu para üzerinde tasarruf yetkisinin bulunduğunu belgeleyen özel elektronik cüzdanının bulunması gerekmektedir. Elektronik platformlar ve cüzdanlarla işlem yapmanın en belirgin özelliklerinden biri, işlemleri takma isimlerle yapma imkanının bulunmasıdır. Bu, muhatabın bilinmemesi durumudur.

3. Malezya gibi bazı devletler elektronik platformların kurulması için ilgili makamlardan gerekli izinlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu platformlarda işlem yapacak kullanıcılar için birtakım düzenlemeler getirmiştir. Öne çıkan düzenlemelerden biri, işlem yapanların kimliğini göstermek suretiyle kaydedilmesidir.

4. Ulusal para birimleriyle takas edilmesi yanında birçok ülkede binlerce ticari alanda yaygınlaşmasına, bazı devlet kurumları tarafından kabul edilmesine rağmen, çok sayıda çalışma genel olarak kripto paralarla işlem yapmanın risklerine işaret etmektedir. Bu risklerin en öne çıkanlarından biri fiyat dalgalanmalarıdır.

İkinci olarak; Şer'i hüküm

1. Konu üzerine yapılan araştırmalar ve tartışmalar göstermektedir ki meselenin şer'i hükmünü etkileyen ve henüz açıklığa kavuşmamış/araştırılması gereken hususlar bulunmaktadır. Bunlar:

1.1. Kripto paraların mahiyeti nedir? Bir ticaret malı mı, menfaat mi, bir yatırım aracı mı veya dijital mal varlığı mıdır?

¹ Ethereum, halka açık ve merkezi olmayan ethereum platformunun kripto para birimidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ethereum, "Ethereum", *ethereum.org* (Erişim 03 Haziran 2021).

² Ripple, merkezi olan bir kripto para birimidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Betül Üzer, *Sanal Para Birimleri* (Ankara: TCMB Ödeme Sistemleri Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlik Tezi, 2017), 47-66.

1.2. Kripto paralar şer'an mütekavvim sayılır mı ve mal edinilebilir mi?

Üçüncü olarak;

Yukarıda yapılan açıklamalar ile içerdiği büyük riskler ve bu para birimleriyle yapılan işlemlerdeki istikrarsızlığa dayanarak, Akademi konunun hükmüne etki eden hususlar üzerine daha fazla araştırma ve çalışma yapılmasını tavsiye etmektedir.

En doğrusunu Allah bilir.

238 (9/24) sayılı İslami finans kurumlarının riskten korunma işlemleri hakkında karar:

İslam İşbirliği Teşkilatı Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi Konseyi, Hicrî 7-9 Rabîu'l-Evvel 1441, Miladî 4-6 Kasım 2019 tarihleri arasında Dubai'de düzenlenen 24. toplantısında, Akademi'nin, Hicrî 24-25 Receb 1440, Miladî 31 Mart-1 Nisan 2019 tarihleri arasında İkra' Kalkınma ve İstihdam Vakfı (وقف اقرأ للإنماء والتشغيل) ile Cidde'de düzenlediği "İslami finans kurumlarının riskten korunma işlemleri" konulu bilimsel sempozyumda yapılan tavsiyeleri dikkate alarak, konuya dair yapılan tartışmaları dinledikten sonra, şunlara karar vermiştir:

İlk olarak;

İslam İşbirliği Teşkilatına bağlı Akademi'nin ekonomik işlemlerde riskten korunma hususunda yayınladığı kararların onaylanması. Özellikle Akademi'nin, Hicri 23-19 Safer 1440, Miladi 28 Ekim-1 Kasım 2018 tarihleri arasında Medine-i Münevvere'de düzenlenen 23. toplantısında çıkan, 224 (8/23) sayılı "Ekonomik işlemlerde oluşabilecek riskten korunma: Düzenlemeler ve hükümler" hakkındaki kararının aşağıdaki tüm maddeleriyle birlikte onaylanması:

1. Riskten korunma kavramı.
2. Risk kavramı.
3. Koruma kavramı.
4. Riskten korunma karşısında İslam şeriatının tutumu.
5. Şeriatın riskten korunma formül ve yöntemlerine ilişkin düzenlemeleri.

İkinci olarak; Şer'an caiz olan riskten korunma işlemleri

Genel anlamda riskten kaçınma ve korunma formüllerine temel oluşturabilecek bir dizi işlem vardır. Bunlar finans kurumlarının çalışma alanlarından olup şer'an caizdirler. Bu işlemlerden bazıları şunlardır:

1. Ekonomik riskten korunma işlemi: Mal varlıkları, yatırım portföyleri ve formüllerin çeşitlendirilmesine dayanır. Bu uygulama kaynakların iyi yönetilebilmesi için şer'an gereklidir.

2. Yardımlaşmaya dayalı riskten korunma işlemi: İslami finans kurumunun karşılaşılabileceği zarar ve kayıpların tazmin edilmesi amacıyla tekafül sigorta sözleşmeleri yapmak suretiyle oluşturulan tekafül formüllerine dayanır. Aynî ve finansal mal varlıkları ve projeler için yardımlaşma sigortasının caiz olması sebebiyle bu formülde şer'an bir

sorun bulunmamaktadır. 9 (9/2) ve 200 (21/16) sayılı kararlar kooperatif sigortası ve türlerinin caiz olduğunu vurguladı.

3. Paralel sözleşmeye dayalı riskten korunma işlemi: Kurumun, asıl akdin risklerine karşı korumaya alındığı, orijinal sözleşmeyle aynı şart ve özelliklere sahip paralel bir akit yapılmasıdır. Selem ve paralel selem, istisnâ' ve paralel istisnâ' sözleşmeleri buna örnek olarak verilebilir. Ayrıca riskten korunma konusunda Akademi'nin 224 (8/23) sayılı kararının tavsiyeleri mevcuttur. Paralel sözleşmelerin şer'an caiz olabilmesinin en önemli kriterlerinden birisi, birinci akdin değerine bağlı olmamasıdır. Aksine her birinin bütün hak ve yükümlülükleri ile diğerinden bağımsız olması gerekir.

4. Bileşik akitler: Şart koyma veya bir akit içinde diğer bir akit şeklinde olmaksızın, risklerden korunmak amacıyla sözleşmeleri ilişkilendirme yoluyla birkaç akit bir araya getirilerek yapılır. Bey akdi ile bağlayıcı vaat akdi, vekalet ve murabaha akdi bu tür sözleşmelere örnek olarak verilebilir. Bunun en önemli uygulama şekilleri şunlardır:

a. Murabaha ve müşareke akitlerinin birleştirilmesi: Yatırım portföyünün iki kısma ayrılmasıyla gerçekleştirilir. Birinci kısım belirli bir kârı olan kredilendirilebilen varlıklarla birlikte murabahaya ayrılmıştır. İkinci kısım ise hisse senetleri veya gayrimenkul hisseleri vb. ticareti gibi bir müşareke akdine yatırılır. Bu yolla, ikinci kısımda zarar etme ihtimali olmakla birlikte murabaha akdi ile sermaye riske karşı korunmuş olur.

b. İcare ve müşareke akitlerinin birleştirilmesi: Bu yöntemde riskten korunma şekli bir önceki yöntemle aynıdır. Ancak riskten korunma murabaha akdi yerine icare akdi ile gerçekleştirilir. Yatırım portföyünün bir kısmıyla sermayeyi karşılayacak geliri olan icare sukûku³ satın alınması, kalanının müşareke akdine yatırılması gibi.

c. Murabaha ve kaparo (arbûn)⁴ akitlerinin birleştirilmesi: Sermayenin iki kısma ayrılmasıyla gerçekleştirilir. Birinci kısım belirli bir kâr ile krediye değer varlıklarla murabahadadır. İkinci kısım, hisse senedi satın alınırken kaparo olarak kullanılır. Değeri yükseldiğinde satın alma akdi tamamlanarak hisse senedi kabzedilir. Ardından satılarak bedeli ilk satıcıya ödenir. Aradaki kâr fona aktarılır. Eğer hisse senedinin değerinde beklenen artış olmazsa akde devam edilmez ve kaparo kaybedilmiş olur. Murabaha sözleşmesiyle sermaye korunmaya devam eder. Bu yöntemde arabûn akdi yapılırken bazı şer'i kriterlerin göz önünde bulundurulması gerekir. Bunlardan biri, arabûn akdinin mahallinin (kaparo olarak verilen miktarın) akdin tamamlanmasından itibaren taraflar arasında uzlaşma sağlanana kadar ticarete konu edilmemesidir.

5. Müşterinin cayma ihtimalinden korunmak amacıyla şart muhayyerliği kullanarak riskten korunma: Murabaha ve mülkiyetle sonuçlanan kira akitleri gibi. Taahhüt hakkındaki akademi kararları, taraflardan biri veya her ikisi için bu işlemin şart muhayyerliği ile caiz olduğunu teyit etmektedir. Öyle ki muhayyerlik olmadığında bu işlem caiz olmaz. Akademinin, müşterinin caymasından ve kurumun zarar etmesinden korunma amacıyla, akdin taraflarından birinin vadinin bağlayıcılığının caiz olduğuna

³ İcare sukûku: İcare akdine konu olan ayn ve menfaatleri tedavüle elverişli menkul kıymete dönüştürmek suretiyle oluşturulan sukûk çeşidi. Ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Cebeci, "Sukûk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek-2/525.

⁴ Türkçe'de kaparo kelimesiyle karşılanan anlaşmadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cengiz Kallek, "Kaparo", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/339.

dair atıfta bulunduğu kararlarında, diğer tarafa da muhayerlik hakkı verdiği hatırd tutulmalıdır.

6. Yatırımda sermayeyi korumak için teminat kullanarak riskten korunma:

Yatırım projelerinde zarar veya kâr edememe riskinden korunmak için, teminat formüllerinde yer alan çeşitli mekanizmalar bulunmaktadır. Akademi, kararlarında bunların caiz olduğunu onayladı. Bu formüllerden bazıları şunlardır:

a. Üçüncü şahıs teminatı: Üçüncü şahıs; belirli bir projede garanti vermeyi taahhüt eden sözleşmenin taraflarından bağımsız gerçek veya tüzel kişidir Akademinin 30 (4/3) sayılı kararı garantörün, müstakil bir teminat olarak, belirli bir projede zararı telafi etmek için karşılıksız bağış yapması, şahsı ve mali sorumluluğu bakımından akdin taraflarından bağımsız olması şartıyla bu teminatın caiz olduğunu onayladı.

b. Zarar iddiasının ispat yükünü mudaribe yüklemek: Akademi 212 (2/28) sayılı kararında, bu konudaki asıl kuralın aksine karar alarak, teaddide bulunmama ilkesinin ihlal edildiğine dair delil olması şartıyla, zarar iddiasında ispat yükünün bankaya (mudarib) nakledilmesini kabul etti.

Üçüncü olarak; Şer'an yasaklanmış olan riskten korunma işlemleri

Genel anlamda şer'an yasaklanmış olan riskten kaçınma (korunma) işlemlerinden bazıları:

1. Farklı para birimlerinde karşılıklı borç vermeyi şart koştirmek suretiyle riskten korunma:

Bu formül, döviz kurlarındaki dalgalanmalardan ve muhabir banka hesaplarındaki zarardan⁵ korunmak için kullanılır. Bir kurumun elinde belli bir para biriminden maliyet fazlası para bulunduğu bu parayı, ihtiyaç duyduğu farklı bir para biriminden kredi vermesi karşılığında başka bir kuruma kredi olarak verir. İşlemin bu şekilde yapılması açıkça, zımnen veya örfen şart koşulur. Bu, borç alma karşılığında borç verme kapsamına girer. Mezkur işlem, iki borç arasındaki (sen bana borç ver ben de sana borç vereyim şeklindeki) bağdan dolayı fıkıh mezheplerinin ittifakıyla caiz değildir. Borçların vadelerinin birbirine denk veya farklı olması da durumu değiştirmez.

2. Hisse senetleri ve sukukta sermayeyi garanti altına almaya yönelik riskten korunma işlemleri:

Sukuk ihracatında, şeriat ilkelerine ve Akademi'nin mukaraza ve yatırım senetlerine ilişkin 30 (3/4) sayılı kararı ile, İslami sukuk konusunun tamamlanmasına ilişkin 188 (3/20) sayılı kararına aykırı bir dizi önlem, koşul ve taahhüt mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır:

a. İhraç eden (mudarib, yönetici ortak, yatırım temsilcisi) tarafından nominal değer garantisi.

⁵ Muhabir banka, yerel bir bankanın yurt dışında bir ülkede kendi adına işlemlere aracılık edebilmesi için yetkilendirmiş olduğu bankadır. Muhabir banka, yerel bir bankanın diğer bir ülkedeki işlemlerine aracılık eder. Bu aracılık işlemleri karşılığında da yerel bankaya bir masraf yansır. Yerel banka da bu masrafı da kendi müşterisine yansır. (Paranya, "Muhabir Banka Nedir?" (Erişim 03 Haziran 2021).

- b. Mudaribin, kâr dağıtımında belli bir oranı garanti etmek için sukuk portföyünü borç vermeyi taahhüt etmesi.
- c. Taksitlerin ödenememesi halinde, kiralanan mülkü kullanamama gibi, sukuk sahiplerinin o mülk üzerinde tasarrufta bulunamamalarının şart koşulması.
- d. Sukuk varlıklarının mülkiyetinin yatırımcılara veya sukuk sahiplerine devredilememesi. Bu, o malın ne zararını tazmin yükümlülüğü ne kârını alma hakkının olmaması anlamına gelir. Zira onlar, kârı alma hakkının mukabili olan zararı karşılama sorumluluğunu yüklenmezler. Bu varlıkların, çoğunlukla ihraç edenin bütçesinde kalması bu durumu kanıtlamaktadır.
- e. Fiili kârın belli bir oranın altına düşmesi halinde yöneticinin sukuk sahiplerine borç vermesi koşulunun ihraç beyannamesinde bulunmasının şart koşulması. Bu şart çoğunlukla kârın belirlenen oranı aşması halinde tüm fazlalığın bir teşvik şeklinde yöneticiye geri dönmesiyle bağlantılıdır.

Dördüncü olarak; Finansal türevler⁶ için alternatif riskten korunma araçları ve bunların şer'i hükmü:

Bu araçların bazı ana türlere ayrılması mümkündür: Bunlar;

Birinci tür: Gelecekteki döviz kuru dalgalanmaları riskinden korunma:

Bu işlemlerin en önemlilerinden bazıları şunlardır:

1. Gelecekte bir sarf akdi yapmak için taraflar arasında bağlayıcı taahhüt yapılması.

Yapılış şekli: Tarafların, gelecekte belirli bir günde, sabit bir döviz kuru ile sarf akdi yapmak üzere bağlayıcı bir taahhüt yapması şeklinde gerçekleştirilir.

Şer'i hükmü:

a. Sarf akitlerinde riskten korunma formülü olarak bağlayıcı sözleşme yapma yönteminin kullanılması caiz değildir. Akademi'nin döviz ticaretine ilişkin 102 (11/5) sayılı kararında, dövizlerin vadeli satışının ve dövizle yapılan sarf akdinde taahhüt yapılmasının şer'an caiz olmadığı belirtilmiştir. Bunun sebebi bağlayıcı taahhüdün akde benzemesidir. Nitekim Akademi'nin vadin yerine getirilmesi ve murabaha bi'ş-şira⁷ konusuna ilişkin 40 (5/2) sayılı kararında ifade edildiği gibi, satış akdinde bağlayıcı vaatte bulunmak bizzat satış yapmak demektir.

b. Bu formül, Akademi'nin akitlerde taahhüt yapma ve anlaşmaya ilişkin 157 (17/6) sayılı kararda belirttiği istisnai durumları kapsamaz. Akademi, bağlayıcı taahhüt yapmaya istisnai durumlarda cevaz verir. Bununla birlikte mezkur karar, bu istisnai hallerdeki bağlayıcı taahhüt işleminin faizi kapsamayacağı hususunu vurgular.

⁶ Finansal türevler, ticarete kullanılan bir tür sözleşme biçimidir. Bir finansal türev, fiziksel bir varlığı ticaretinden ziyade, değerini yalnızca dayanak varlıktan türeten bir sözleşmedir. Başka bir deyişle, varlığı gelecekte bir noktada satın alacağınıza dair bir taahhüt görevi görür. Türev sözleşmesinde belirli tarih ve fiyat belirtilir. ("Finansal Türev Nedir?" » Turkau", *Turkau* (blog), 24 Mayıs 2021.)

⁷ Murabaha bi'ş-şira: Alım satımı câiz her türlü mal ihtiyacının finansmanında kullanılan satın alma tâlimatı üzerine murâbaha işlemi yapılmasıdır. Detaylı bilgi için bkz. İbrahim Kâfi Dönmez, "Murâbaha", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/151.

2. Karşılıklı iki taahhüt: Gelecekte sarf akdi yapmak üzere, belirli şartları olan bağlayıcı bir taahhüt karşılığında farklı şartları olan bağlayıcı bir taahhüt yapmaktır.

Yapılış şekli: Birinci tarafın ikinci tarafa, döviz kurunun yönü kendi çıkarına olmaması halinde, belirli bir fiyattan, belirli bir vakitte bir para biriminden bir miktar satacağına dair bağlayıcı bir vaatte bulunmasıdır. Ancak döviz kurunun yönü kendi lehine olursa herhangi bir vaatte bulunmaz. Aynı şekilde diğer taraf da döviz kurunun yönü kendi çıkarına olmaması halinde aynı fiyatla, aynı vakitte o para birimini satın almayı vaat eder. Döviz kurunun yönünün kendi lehine olması halinde bir vaatte bulunmaz.

Şer'i hükmü:

Döviz kuru dalgalanmaları riskinden korunmak için karşılıklı vaatte bulunmak caiz değildir. Çünkü bu işlem gerçekte, yukarıda Akademi kararlarında belirtildiği üzere, şer'an yasak olan sarf akdi üzerine bağlayıcı taahhüt işlemine benzemektedir.

3. Teklifte bulunanın sarf akdi yapmasını zorunlu kılan belirli bir süre için uzatılmış teklif

Yapılış şekli: Birinci taraf bir para biriminin belirli bir fiyattan belirli bir miktarda satılması üzerine, sarf akdinin gerçekleştirileceği güne kadar uzanan bir akit teklifi yapar. İkinci taraf da üzerinde anlaşılan vakit geldiğinde bu teklifi kabul edeceğine dair bağlayıcı veya bağlayıcı olmayan bir vaatte bulunur.

Şer'i hükmü:

a. Diğer taraf bağlayıcı bir vaatte bulursa da bulunmasa da akit meclisinde karşılıklı kabz etme şartı bulunması nedeniyle, kabulün ileri bir tarihe uzatılması ilkesinin uygulanması sarf akdinde caiz değildir. Bu konu, Akademi'nin modern iletişim araçları ile akit yapılmasına ilişkin 52 (3/6) sayılı kararında yer almaktadır. (Bkz. Madde 4)

b. Teklifte bulunan için bağlayıcı olan ileri tarihe uzatılmış teklif mukabilinde, diğer taraftan bağlayıcı bir vaatte bulunulduğunda bu işlem bağlayıcı taahhüt yapma gibi olur. Hatta akdin iki rüknünden bir olan icabı da (akit teklifi) içermesi sebebiyle bağlayıcı taahhüt yapmadan daha fazla akde benzer.⁸

4. Karşılıklı teverruk⁹ işlemi gerçekleştirmek:

Yapılış şekli: Sonucu, ödenmesi istenen ilk para birimi miktarında borçluluğu zorunlu kılan, tarafların üzerinde uzlaştığı teverruk işlemidir. Sonucu teslimi istenen ikinci para birimi miktarında borçluluğu zorunlu kılan aksi yönde bir teverruk daha yapılmasıyla karşılıklı teverruk işlemi tamamlanır. Bunun sonucunda işlemin iki tarafının da farklı para birimi ile borçlu olduğu karşılıklı borçlanma durumu ortaya çıkar.

Şer'i hükmü:

Bu işlem ana hatlarıyla şer'an yasaklanmış olan teverruk işlemine benzemesinden dolayı yasaktır. İki teverruk (yapılandırılmış ve aksi yönde) işleminin caiz olmadığı, Akademi'nin teverruk ve türlerine ilişkin 179 (5/19) sayılı kararında vurgulanmıştır. Zira para veren ile teverruk talep eden (mustevrik) arasında, hile yaparak karşılığında daha fazla para

⁸ Yukarıda, bağlayıcı taahhüt yapma işleminin akde benzemesi sebebiyle caiz olmadığı belirtilmişti.

⁹ Teverruk: Nakit para elde etmek amacıyla bir malı vadeli satın alıp daha düşük peşin bir bedel karşılığında satıcıdan başkasına satma işlemi için kullanılan terim. (İsmail Cebeci, "Teverruk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2019), Ek-2/594.

ödemek suretiyle peşin para elde etmek üzere açıkça, zimnen veya örfen bir anlaşma bulunmaktadır ki bu faizdir.

5. Kârı veya zararı, üzerinde anlaşılan bir endekse göre olacak şekilde gelecekte kârına veya zararına bir satış işlemi yapmak üzerine bağlayıcı taahhüt yapma.

Yapılış şekli: Bu süreç, her iki tarafın da gelecekteki bir günde birinci taraftan ikinci tarafa veya ikinci taraftan birinci tarafa kârına/zararına satış yapma üzerine bağlayıcı taahhüdü ile tamamlanır. Kârı veya zararı, endeksin hesaplanması için kararlaştırılan ileri tarihli gündeki pozitif/negatif fark kadar olur.

Şer'i hükmü:

a. Akademi'nin 40 (5/2) sayılı kararı uyarınca asıl olan, iki taraftan bağlayıcı taahhüt yapılmasının caiz olmamasıdır.

b. Bu formül, dördüncü fıkranın 1/1/b bendinde açıklandığı üzere, Akademi'nin 157 sayılı kararında cevaz verdiği istisnai durumları kapsamaz.

6. Karşılıklı vaatte bulunma: Gelecekte kârına/zararına bir satış işlemi yapmak üzere şartları belirli olan bağlayıcı bir vaat karşılığında diğerinden farklı şartlar içeren bağlayıcı bir vaatte bulunma.

Yapılış şekli: Birinci tarafın ikinci tarafa, döviz kurunun yönü kendi çıkarına olmaması halinde, belirli bir vakitte kârına/zararına bir ticari işlem yapacağına dair bağlayıcı bir vaatte bulunmasıdır. Ancak döviz kurunun yönü kendi lehine olursa bir vaatte bulunmaz. Aynı şekilde diğer taraf da döviz kurunun yönü kendi çıkarına olmaması halinde üzerinde anlaşılan o vakitte kârına/zararına bir ticari işlem yapmayı vaat eder. Döviz kurunun yönünün kendi lehine olması halinde bir vaatte bulunmaz. Kârına satışın kâr oranı ve zararına satışın zarar oranı, üzerinde anlaşılan endekse göre hesaplanır.

Şer'i hükmü: Karşılıklı vaatte bulunma caiz değildir. Çünkü, dördüncü fıkranın beşinci bendindeki açıklamalar uyarınca, bu işlem gerçekte şer'an yasaklanmış olan bağlayıcı taahhüde benzemektedir.

İkinci tür: İslami formüllerde kâr oranlarının belirlenmesiyle ilişkili faiz oranı endekslerindeki dalgalanmalara karşı korunma.

1. Kârı veya zararı, üzerinde anlaşılan bir endekse göre olacak şekilde gelecekte kârına veya zararına bir satış işlemi yapmak üzerine bağlayıcı taahhüt yapma.

Yapılış şekli: Bu süreç, her iki tarafın da gelecekteki bazı günlerde birinci taraftan ikinci tarafa veya ikinci taraftan birinci tarafa kârına/zararına bir dizi işlem yapma üzerine bağlayıcı taahhüdü ile tamamlanır. Her bir işlemin kârı veya zararı, endeksin hesaplanması için kararlaştırılan ileri tarihli her bir gündeki pozitif/negatif fark kadar olur.

Şer'i hükmü:

a. Sabit veya değişken faiz oranlarının takas edilmesinde riskten korunma formülü olarak bağlayıcı taahhüt yapma yönteminin kullanılması caiz değildir. Bunun sebebi bağlayıcı taahhüt işleminin akde benzemesidir. Nitekim Akademi'nin vaadin yerine getirilmesi ve murabaha bi's-şıra konusuna ilişkin 40 (5/2) sayılı kararında yer aldığı gibi, satış akdinde bağlayıcı vaatte bulunmak bizzat satış yapmak demektir.

b. Bu formül, dördüncü fıkranın 1/1/b bendinde açıklandığı üzere, Akademi'nin 157 sayılı kararında cevaz verdiği istisnai durumları kapsamaz.

2. Karşılıklı vaatte bulunma (Gelecekte kârına/zararına bir satış işlemi yapmak üzere muhtelif şartlar içeren bağlayıcı bir vaat karşılığında belirli şartları olan bağlayıcı bir vaatte bulunma.

Yapılış şekli: Birinci tarafın ikinci tarafa, faiz oranının yönü kendi çıkarına olmaması halinde, belirlenen vakitlerde kârına/zararına bir dizi ticari işlem yapacağına dair bağlayıcı bir vaatte bulunmasıdır. Ancak faiz oranının yönü kendi lehine olursa herhangi bir vaatte bulunmaz. Aynı şekilde diğer taraf da faiz oranının yönü kendi çıkarına olmaması halinde üzerinde anlaşılan o vakitlerde kârına/zararına bir dizi ticari işlem yapmayı vaat eder. Faiz oranının yönünün kendi lehine olması halinde bir vaatte bulunmaz. Kârına satışın kâr oranı ve zararına satışın zarar oranı, üzerinde anlaşılan endekse göre hesaplanır.

Şer'i hükmü: Karşılıklı vaatte bulunma caiz değildir. Çünkü, altıncı fıkrada açıklandığı üzere bu işlem gerçekte şer'an yasaklanmış olan bağlayıcı taahhüde benzemektedir.

3. Karşılıklı teverruk işlemi gerçekleştirmek:

Yapılış şekli: Sonucu, ödenmesi istenen sabit faiz oranında borçluluğu zorunlu kılan, tarafların üzerinde uzlaştığı teverruk işlemidir. Sonucu değişken faiz oranında borçluluğu ispat olan aksi yönde bir teverruk işlemi daha yapılır. Böylece her vade gününde borçlar arasında takas gerçekleşir ve bu takas, sadece aradaki farkın ödenmesidir.

Teverruk işleminde değişken faiz oranı elde etmek için şu üç yöntem kullanılabilir:

- (1) Değişken oranlı teverruk akdi.
- (2) Gelecek her taksit gününde faiz oran endeksindeki fazlalıkları iskonto etme vaadiyle sabit oranlı teverruk üzerine anlaşmak.
- (3) Sonunda değişken faizli bir borç oluşturmak için, her biri sabit bir orandan bir dizi kısa vadeli teverruk işlemi gerçekleştirerek yapılan döngüsel teverruk işlemi.

Şer'i hükmü: Dördüncü fıkranın dördüncü bendinde belirtildiği üzere bu işlem, şer'an yasaklanmış olan bir formüle (teverruk) dayanması sebebiyle caiz değildir.

Üçüncü tür: Opsiyon işlemine alternatif olarak tek taraflı bağlayıcı vaat.

Yapılış şekli: Üzerinde anlaşılan bir günde veya üzerinde anlaşılan müddet içerisinde ikinci tarafın talep ettiği herhangi bir zamanda, pozitif fark ölçüsünde, ikinci tarafla murabaha işlemi yapılacağına dair tek taraflı bağlayıcı vaatte bulunulması şeklinde gerçekleştirilir.

Bu bağlayıcı vaat, başlangıçta ödenecek sabit bir değerden satılır.

Bağlayıcı vaatte bulunan ilk taraf, opsiyonu satan tarafa, vaadi yerine getirme yükümlülüğü olan ikinci taraf da opsiyonu satın alan tarafa eşit olur.

Şer'i hükmü: Bağlayıcı vaatten tazminat almak caiz değildir.

İslam Fıkıh Akademisi'nin finans piyasalarına ilişkin 63 sayılı kararında şu hususlar yer almaktadır:

“İkinci olarak: Seçenekler;

a. Opsiyon sözleşmeleri: Opsiyon sözleşmeleri ile amaçlanan; belirli, tanımlanmış bir ürünü belirli bir süre içinde veya belli bir vakitte doğrudan veya tarafların haklarını garanti eden bir makam aracılığıyla sabit bir fiyattan satma veya satın alma yükümlülüğü karşılığında bedel alınmasıdır.

b. Şer’i hükmü: Opsiyon sözleşmeleri -bugün küresel finans piyasalarında gerçekleştiği şekliyle-şeriatın tanımladığı herhangi bir akdin kapsamına girmeyen çağdaş sözleşmelerdir. Akdin konusunun mal, menfaat veya karşılığında bedel alınabilen bir hak olmaması sebebiyle opsiyon sözleşmeleri şer’an caiz değildir. Bu akitler kuruluş aşaması itibarıyla caiz olmadığından, bunların sürdürülmesi de caiz değildir.”

İslam Fıkıh Akademisi’nin şeriatın izin verdiği riskten korunma yöntemlerini de içeren, riskten korunmaya ilişkin 224 sayılı kararı mevcuttur. Bu karara göre “Riskten korunma formülleri Akademi’nin 63 (1/7) sayılı kararıyla (ikinci fıkranın b bendi) yasak olduğunu vurguladığı, opsiyon satışı gibi soyut hakların satışına yol açmamalıdır. Ayrıca Akademi’nin 12 (2/12) sayılı kararıyla yasakladığı teminat ödemesi gibi yükümlülüğün tazminine de yol açmamalıdır.”

Tavsiyeler:

1. Akademi, şeriat konseyleri, fetva ve şer’i denetleme kurumları ile ilim adamları ve araştırmacılara, genel olarak İslami finans ürünlerinin yapılandırılması hususunda ictihad ederken hem İslam şeriatının makasını hem de şeriatın akitlerle alakalı cüz’i düzenlemelerini -özellikle riskten korunma akitlerinde- bir arada dikkate almalarını tavsiye eder. Bunlara ek olarak işlemin sonuçları ve etkilerini de göz önünde bulundurmaları gerekir. Zira sonuçların dikkate alınması şeriatın önem verdiği bir esastır.

2. Akademi, kurumlar düzeyinde (yerel ölçekte) yatırım ve hazine departmanlarına ve (küresel düzeyde) ülkelerde para ve finans politikalarının hazırlanmasından sorumlu otoritelere, bir yandan yükümlülük ve borçlar diğer yandan zenginlik ve gerçek işlemler arasında bir denge sağlamaya çalışmalarını ve genel olarak ekonomik hareketliliği etkileyecek şekilde aşırı borç yüklemesinden kaçınmalarını tavsiye eder.

En doğrusunu Allah bilir.

Kaynakça

- Cebeci, İsmail. “Sukûk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ek-2/523-527. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Cebeci, İsmail. “Teverruk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ek-2/594-595. Ankara: TDV Yayınları, 2019.
- Dönmez, İbrahim Kâfi. “Murâbaha”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/148-152. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Ethereum. “Ethereum”. *ethereum.org*. Erişim 03 Haziran 2021. <https://ethereum.org>
- Kallek, Cengiz. “Kaparo”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/339-340. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Paranya. “Muhabir Banka Nedir?” Erişim 03 Haziran 2021. <https://paranya.com/muhabir-banka-nedir/>
- Üzer, Betül. *Sanal Para Birimleri*. Ankara: TCMB Ödeme Sistemleri Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlik Tezi, 2017.
- Turkau. “Finansal Türev Nedir? » Turkau”, 24 Mayıs 2021. <https://turkau.com/finansal-turev/>